

ÇOCUKLARI HADİSLERLE BULUŞTURMAK: 40 HADİS DÜŞLER ADASI KİTABI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Araştırma Makalesi

Recep Emin GÜL**
Samet YAĞCI***

Makale Geliş: 10.10.2021
Makale Kabul: 06.12.2021

Öz

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı yayımları tarafından 5 ve üzeri yaş çocuklara yönelik hazırlanan 40 Hadis Düşler Adası isimli hikâye kitabında yer alan hadislerin pedagojik açıdan çocukların dinî gelişimlerine uygunluğu ele alınmıştır. Nitel araştırma modeli ile tasarlanan bu çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, söz konusu eserde yer alan hadislerin çocuğa görelilik ilkesi bağlamında 5-7 yaş çocukların dinî gelişim özelliklerine uygunluğu problemine odaklanılmıştır. Söz konusu uygunluğun çocukların din, Allah ve peygamber tasavvurunun doğru gelişmesi açısından

* Bu makale 2020 yılında düzenlenen “Uluslararası Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu”nda Dr. Öğr. Üyesi Recep Emin Gül tarafından sunulan “DİB 4-6 Yaş Çocuk Yayıncılığında Kullanılan Hadislerin Pedagojik Açısından Çocuklara Uygunluğunun Değerlendirilmesi” başlıklı tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Sorumlu Yazar. Dr. Öğretim Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye, e-mail: emingul08@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0976-650X.

*** Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye, e-mail: sametyagci45@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9394-5801.

Atf için; Gül, Recep Emin ve Samet Yağcı. “Çocukları Hadislerle Buluşturmak: 40 Hadis Düşler Adası Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 7, sy. 2 (2021): 271-304. DOI: <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2021.7.2.01>

Copyright © 2021. Telif hakkı yazar(lar) tarafından YDUİSTEM’e devredilmiştir. Bu makale, Creative Commons Atf Lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

önemli olduğu düşünüldüğünden bu çalışmanın önemine karar verilmiştir. Çalışmada öncelikle 5-7 yaş çocukların dinî eğitimine yönelik temel prensiplere kısaca değinilmiştir. Daha sonra ise konu edilen eserdeki hadisler çocuklara uygunlukları açısından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonrasında yirmi altı hadisin çocuklara uygun olduğu; on dört hadisin ise uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklara uygun olmadığı düşünülen hadislerin yerine çocukların dinî gelişimlerine uygun görülen alternatif hadisler önerilmiştir. Çalışma, benzer içerik ve amaçla hazırlanacak diğer çalışmalar için sunulan bazı önerilerle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Din Eğitimi, Erken Çocukluk Dönemi, 40 Hadis Düşler Adası, Dinî Gelişim.

Bringing Children Together with Hadiths: An Evaluation of 40 Hadis Düşler Adası (40 Hadiths Island of Dreams)

Abstract

In this study, the suitability of the hadiths in the story book called 40 Hadis Düşler Adası (40 Hadiths Island of Dreams), prepared by Publications of the Presidency of Religious Affairs for children aged 5 and over, for the development of children in terms of suitability for child principle is discussed. In this study, which was designed with a qualitative research model, the document review method was used. In the research, the problem of the suitability of the hadiths in the aforementioned book with the religious development characteristics of 5–7-year-old children in terms of suitability for child principle is focused on. It was thought that mentioned suitability is important in terms of the correct development of the children's imagination of religion, God and the prophet, and the importance of this study was decided. In the study, first of all, examples from the life of the Prophet for child education were given, then the basic principles for the religious education of 5–7-year-old children were mentioned briefly. Finally, the hadiths in the subject book were examined in terms of hadiths suitability for children. After the examination, it was concluded that twenty-six hadiths are suitable for children and fourteen hadiths are not. Alternative hadiths were

suggested instead of the hadiths that were thought to be unsuitable for children. The study has been completed with some suggestions for other studies that will be prepared with similar content and purpose.

Keywords: Hadith, Religious Education, Early Childhood Period, 40 Hadis Düşler Adası, Religious Development.

GİRİŞ

Hayat bir öğrenme sürecidir ve bu süreç doğumdan ölüme devam etmektedir. Hayatın hangi aşamasında neyin, nasıl öğrenileceği ve öğretileceği ise farklı alanlarda sürekli olarak tartışılmalı bir husustur. Hedef kitlenin özellikleri, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda nasıl bir eğitim gerçekleştirileceği, bu tartışma alanları arasında yer almaktadır. Bu durum din eğitimi için de geçerlilik arz etmektedir. Bu bağlamda erken çocukluk dönemi din eğitiminin çerçevesi, niteliği vb. konular bir problem alanı olarak öne çıkmaktadır.

Cumhuriyet dönemi dikkate alındığında informel olarak sürdürülen erken çocukluk dönemine yönelik din eğitimi, 2013-2014 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) 4-6 Yaş Kur'an Kursları ile formel bir nitelik kazanmıştır. 10 ilde pilot uygulama olarak başlayan DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları sonraki süreçte Türkiye geneline yayılmıştır. DİB, söz konusu kursların açılması ile birlikte gerek 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında gerçekleştirilen eğitim öğretim etkinliklerinde kullanılmak üzere, gerekse kurs dışında bu dönem çocuklarına yönelik materyaller/yayınlar hazırlamaktadır. DİB tarafından hazırlanan materyallerden biri de *40 Hadis Düşler Adası* isimli hikâye kitabıdır.¹

¹ Zeynep Demirtaş Eren, *Kırk Hadis Düşler Adası* (Ankara: DİB Yay., 2014).

Ülkemizde yapılan araştırmalarda çocukların peygamber tasavvurunun erken yaşlardan itibaren gelişmeye başladığı, peygamber algılarının Allah ve melek algılarına göre daha net olduğu yönünde bazı tespitler bulunmaktadır.² Kurt tarafından yapılan bir araştırmada velilerin büyük çoğunluğu, çocuklarının Hz. Peygamber'i bildikleri, sevdikleri ve örnek almaya çalıştıklarını (%99,2) ifade etmişlerdir.³ Bunda peygamberin aynı zamanda bir beşer olması ve çocuklar için somut bir örneklik teşkil etmesi etkin bir faktör olarak değerlendirilebilir. Buradan hareketle çocuklara kazandırılmak istenen İslâm'ın temel esas ve değerlerinin Hz. Peygamber örneğinde; onun söz, tutum ve davranışlarından hareketle gerçekleştirilmesinin önemli bir fırsat olduğu ifade edilebilir. Çocukların Hz. Peygamber'i ve onun örneğinde İslâm'ın temel esas ve değerlerini tanımaları ve öğrenmeleri için hazırlanan eserleri bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan 40 Hadis Düşler Adası isimli kitap, bu tür eserlere bir örnek olarak gösterilebilir.

Her yaşın dini gelişim özelliklerinin farklı olması buna bağlı olarak dinî ilgi ve gereksinimlerinin de değişmesi, dinî içerikli çocuk kitaplarının hitap ettiği kesime göre hazırlanmasını gerekli kılmaktadır.⁴ Çünkü dinî içerikli materyaller, çocukların teorik ve pratik açıdan çocukların gelişimlerinde önemli bir etken olarak geleceklere yön verebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışmada, 5

² Rumeysa Şimşek, “5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)” (Yüksek Lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2014), 84.

³ İbrahim Kurt, “Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)” (Yüksek Lisans tezi, Hitit Üniversitesi, 2017), 62.

⁴ Aslıhan Yıldız, “Hz. Peygamber'in Hayatını Anlatan Çocuk Kitaplarının Dini Düşüncenin Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Turkish Studies* 13, sy. 15 (2018): 526.

ve üzeri yaş çocuklara yönelik hazırlanan *40 Hadis Düşler Adası* isimli kitapta yer alan hadislerin çocuğa görelilik ilkesi bağlamında 5-6 yaş çocukların gelişim özelliklerine uygunluğu problemine odaklanılmaktadır.

YÖNTEM

Nitel araştırma modeli ile tasarlanan bu çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ele alınan eserde yer alan hadisler öğrenciye görelilik ilkesi bağlamında analiz edilerek değerlendirilmiş, ulaşılan sonuçlardan hareketle gerek ilgili eser gerekse 5-7 yaşlarını kapsayan okul öncesi döneme yönelik hazırlanan benzer çalışmalarla ilgili bazı önerilerde bulunulmuştur.

BULGULAR

5-6 Yaş Çocukların Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi

Özellikle din psikolojisi alanında yapılan araştırmalar, çocuğun ruhen dine yabancı olmadığını, aksine onun da kendine göre bir dinî inancının olduğunu ortaya koymaktadır.⁵ Müslüman eğitimciler, “fitrat” a vurgu yaparak, insanın dini benimseme kabiliyetine dikkat çekerek bireyin Allah’ın varlığını kavrayacak ve benimseyecek bir eğilime sahip olduğunu ifade etmektedirler. Bu anlamda “fitrat, bireyin doğuştan, tabîi olarak Allah’a inanmaya yetenekli ve dini inancı kabul etmeye elverişli bir yaratılışa sahip olduğu anlamına gelmektedir.”⁶

⁵ Antoine Vergote, “Çocukta Din”, çev. Erdoğan Fırat, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1978): 315; Pierre Bovet, *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*, çev. Selahaddin Odabaşı (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1958), 94; Ralph W. Hood, *The Psychology of Religion* (New York: Guilford Press, 1996), 56; Yurdagül Mehmedoğlu, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi* (Ankara: TDV Yay., 2009), 10-14.

⁶ Mustafa Tavukçuoğlu, “Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi]* 14 (2002): 58. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Mustafa Akçay, “İmanın Oluşumunda Fitratın Rolü”, *Sakarya*

Okul öncesi dönem din eğitimi ile ilgili araştırmalarda gelişim ve dinî gelişim alanındaki çalışmalardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, bu döneme yönelik din eğitiminin çocukların gelişim özelliklerine uygun olması gerekliliği vurgulanmaktadır.⁷ Çünkü çocukluk dönemi, diğer gelişim evrelerine temel teşkil etmesi ve bireyin karakterinin gelişip şekillenmesinde kritik bir dönemdir. Bu yaşlar, ileriki yaşlarda oluşacak dinî anlayışa hazırlık teşkil etmektedir.⁸

Çocuklar 3-4 yaşından itibaren zihinsel ve duygusal gelişmeye paralel olarak dinî kavramlarla karşılaşmaktadırlar.⁹ Dinin çocuk üzerindeki etkisi sadece yaş faktörüne de bağlı değildir. İçinde yaşadığı çevre, çocuğun dinî gelişimini doğrudan etkilemekte ve şekillendirmektedir. Dolayısıyla dinin hayatın içinde canlı bir şekilde yaşadığı yerlerde çocukta dinî uyanış çok daha erken yaşlarda ortaya çıkabilmekte ve gelişme imkânı bulabilmektedir.¹⁰ Çocukların dinin esaslarına ilişkin temel kavramları, esasları ve değerleriyle doğru bir şekilde tanıştırılması, onların dinî inançlarının sağlıklı şekilde gelişmesine temel oluşturacaktır. Bu bağlamda çocukların gelişim özelliklerinin bilinmesi ve dikkate alınması önemlidir.

Piaget'in bilişsel gelişim ilkesine göre 5-7 yaş çocukları, işlem öncesi evre (2-7 yaş) olarak isimlendirilen dönemde bulunmaktadır.

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1 (1996): 273-94; Abdurrahman Kasapoğlu, "İnsanın Çaresizliği ve Fıtratın Uyanışı", *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 3, sy. 1 (2005): 61-90; Yaşar Kurt, "Kur'an'da Fıtrat Kavramı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5, sy. 2 (2005): 71-104; Şaban Ali Düzgün, "İnsanın Doğası (Fıtratı) ve Özgürlüğü Üzerine", *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 14, sy. 2 (2016): 322-42.

⁷ Hasan Dam, "Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* içinde, ed. Mustafa Köylü (Ankara: Nobel, 2014), 14.

⁸ Kerim Yavuz, *Çocuk ve Din* (İstanbul: Çocuk Vakfı Yay., 1994), 201; Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler* (Ankara: TDV Yay., 2016), 76.

⁹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV Yay., 2001), 262.

¹⁰ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, 70.

Bu evrede çocukların, soyut kavramları olduğu gibi anlamaları, mantıksal çıkarımlarda bulunma konusunda zorlanmaktadırlar. Olayların sırasını açıklama, özellikle sebep-sonuç ilişkisini kurma, ilişkileri anlama, kuralları hatırlama ve anlama konularında oldukça zayıftırlar. Bu durum çocukların mantıksal akıl yürütme ihtiyacı hissetmemeleri nedeniyledir. Çocuklar, kanıtlama ihtiyacı hissetmedikleri için “neden, niçin” gibi sorulara yetişkinlerin beklediği ya da yetişkinlere göre mantıklı olan cevaplar verememektedirler.

Çocukluk döneminin en belirgin gelişim özelliklerinden biri “ben merkezilik”tir. Bu dönemde çocukların ilgi, beklenti ve istekleri kendileri etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu durum çocukların dinî gelişim özelliklerinde de kendini göstermektedir.¹¹ Dolayısıyla bu dönemde çocuklardan özgeci davranışlar beklenmemesi gerekmektedir.¹² Fakat bu, çocuklara fedakârlık, diğerkâmlık, karşılık beklemeden birine yardım etmek vb. konu ve kavramlardan bahsedilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Çünkü bu dönemde çocuklar bu tür kavramları somut örnekler üzerinden tanımakta ve algılayabilmektedirler.

Çocuklar okul öncesi dönemin sonlarına kadar soyut kavramları somut olarak düşünüp anlama eğilimindedirler. Esasında bu düşünce biçimi bu dönem için tabiidir. Bu evrede ahlâkî ve dinî kurallar, literal (harfi harfine) olarak algılanmakta, semboller somut bir tarzda karakterize edilmekte ve kültüre özgü bir nitelik taşımaktadır.¹³ Elkind, bu yaş aralığındaki çocuklar için bir dine aidiyetin belirleyicisinin iman

¹¹ Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi* (Ankara: DİB Yay., 1981), 42-43; Neda Armaner, *Din Psikolojisine Giriş* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980), 81.

¹² Mustafa Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45, sy. 11 (2004): 139.

¹³ Faruk Karaca, *Dini Gelişim Teorileri* (İstanbul: DEM Yay., 2007), 192.

değil, o dine ait ibadetler olduğunu ifade etmektedir.¹⁴ Bu da bu dönemdeki çocukların somut örnekler üzerinden dini algıladıklarını göstermektedir.

Şimşek tarafından yapılan araştırma, yukarıda verilen bu bilgileri desteklemektedir. Şimşek, 5-6 yaş çocukların dinî kavramları algılama düzeyleri ile ilgili araştırmasında bireysel özellikler ile aile ve çevrenin de rolüne dikkat çekerek çocukların büyük çoğunluğunun Allah, melek, cennet-cehennem gibi kavramları hayal güçleri ve öğrendikleri çerçevesinde somutlaştırdıklarını ifade etmiştir.¹⁵ Araştırmada çok az da olsa bazı çocukların bu kavramları soyut olarak da algılayabildikleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların büyük çoğunluğunun Allah'ı somut varlıklara benzetmekle birlikte Allah'ın bu varlıklardan farklı olduğunu ifade ettikleri,¹⁶ peygamberi Allah ve melek kavramlarına göre daha net algıladıkları belirtilmiştir.¹⁷ Ülkemizde 5-6 yaş çocukların Allah tahayyülünün incelendiği bir diğer araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, 5 yaşındaki çocukların daha çok insanî vasıflarla Allah'ı tanımladığı, 6 yaşındaki çocukların da tanımlarında büyüklük kavramının ön plana çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgular bu yaş çocuklardaki antropomorfizmi ortaya koymaktadır.¹⁸

Tosun ve Çapçioğlu, çocukların bu yaş döneminde özellikle iyilik, sevgi, adalet gibi soyut kavramların ne olduğu konusunda bir

¹⁴ David Elkind, "The Origins of Religion in The Child, Review of Religious", *Research* 12, sy. 1 (1970): 39.

¹⁵ Şimşek, "5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri", 151.

¹⁶ Şimşek, "5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri", 63.

¹⁷ Şimşek, "5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri", 84.

¹⁸ Muhammet Ü. Öztürk ve Suat Altıntaş, "Okul Öncesi ve İlkokul Öğrencilerindeki Allah Tahayyülünün İncelenmesi", *Talim* 4, sy. 1 (2020): 68.

farkındalığa sahip olmakla birlikte, kavramları tanımlama konusunda yetersiz olduklarını, onların bu soyut kavramları ancak kendi hayatlarındaki somut karşılıkları ile ifade edebileceklerini belirtmektedir.¹⁹ Yine Doğan, okul öncesi dönem çocuğunun kavramları tanımlama, ilişki kurma ve kavramlar arası çıkarımda bulunma özelliklerini taşımadığını, bu dönemdeki çocukların sadece kavramları fark edebilecek bir düzeyde olduklarını ifade etmektedir.²⁰ Şimşek tarafından yapılan araştırmada da çocukların bu tür kavramları tam olarak tanımlayıp açıklayamasalar da bu kavramların genel olarak neye karşılık geldiği konusunda belirli bir bilince sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.²¹

Yukarıda verilen bilgiler 5-7 yaş çocuklarında dinî kavramların yetişkinlikteki gibi algılanmadığını, çocukların birçok kavrama kendi dünya görüşlerini yansıttığını ve soyut olgular üzerinde henüz yeterli düzeyde bir düşünce geliştiremediklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu döneme yönelik hazırlanan eserlerde soyut alana ilişkin kavram ve bilgilerin sunumunda çocukların gelişim özelliklerinin dikkate alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Eğitimde dikkate alınması gereken bir diğer önemli konu ise eğitim-öğretim ilkeleridir.

Öğrenme-öğretme süreçlerinde yaşama yakınlık, yaparak-yaşayarak öğrenme, ekonomiklik, güncellik, açıklık, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, basitten karmaşığa vb.

¹⁹ Cemal Tosun ve Fatma Çapcıoğlu, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5, sy. 5 (2015): 712.

²⁰ Davut Doğan, “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2014): 224.

²¹ Şimşek, “5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri”, 153.

dikkate alınması gereken temel ilkeler bulunmaktadır.²² Bu ilkeler çocukların eğitim öğretim etkinliklerinde her zaman muhatabın merkeze alınması gerektiğini salık vermektedir. Çocuklar için hazırlanan kitaplarda da bu ilkelerin göz önünde bulundurulması önemlidir. Bu açıdan çocuk kitapları, yetişkin kitaplarından farklı olarak çocuğun gelişim özelliklerine göre hazırlanmalıdır. Bu bağlamda metinler çocukların ilgi ve gereksinimlerine uygun olarak düzenlenmeli, çocuk ve yaşam arasında güçlü bir bağ oluşturmaya özen gösterilmelidir.²³ Dolayısıyla bu dönemde özellikle çocukların kişilik ve karakterlerinin gelişimi için yaşayan bir değer olarak sevgi, saygı, güven, adalet, yardımlaşma vb. değerler ile dinin temel esaslarına ilişkin bilgi ve kavramlarla tanıştırılması önem arz etmektedir.²⁴

Çocukluk dönemi dinî gelişimi ile ilgili ortaya konan bu bilgiler birlikte düşünüldüğünde 5-7 yaş çocuklarının somut bir düşünceye sahip oldukları ve olayları açıklamada, neden sonuç ilişkilerini çözmede ve sonuç çıkarmada henüz yeterli seviyeye ulaşamadıkları görülmektedir. Bu durumda çocuklar için düzenlenecek materyallerin onların düşünce ve algılama düzeylerine uygun olacak şekilde oluşturulması gerekmektedir. Yani soyut kavramların çocuğun ön bilgilerinden ve çevresinden hareketle somutlaştırılması, çocuğun yaşantısıyla bütünleştirilmesi gerekmektedir. Bu durum okul öncesi din ve ahlâk öğretiminde belirlenecek kazanımlarda çocuğun yaşamı, tecrübesi, ilgi ve istekleri, ihtiyaçları göz önünde bulundurulmasını

²² M. Turan, "Eğitim-Öğretim İlkeleri ve Öğretim Stratejileri", içinde *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. A. S. Saraçoğlu ve H. H. Bahar (İstanbul: Lisans Yay., 2007), 100.

²³ Sedat Sever, *Çocuk ve Edebiyat* (İzmir: Tudem Yay., 2010), 191-92.

²⁴ Mustafa Ünverdi ve Mehmet Murat, "Çocukta Dini İnancın İnşasında Soyut Kavramlar Yerine Hz. Peygamber Örneği", *Antakiyat: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2021): 62.

gerekli kılmaktadır. Mantıksal çıkarsamalar konusunda henüz yeterli olgunluğa erişmeyen ancak “bütünleştirme, bitişirme ve özelden özele akıl yürütme yapabilen” çocuklara bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanla ilgili gelişim düzeylerine uygun kazanımların seçilmesi gerekmektedir.²⁵ Bu açıdan çocuklara soyut kavramları tanımlamak yerine bu kavramların hangi durum ve olaylarla ilişkilendirilebileceği veya nasıl örneklendirilebileceği problemi üzerine yoğunlaşılmalıdır.²⁶

40 Hadis Düşler Adası Kitabının Genel Özellikleri ve Hadislerin Değerlendirilmesi

Kitabın tam adı *5 Yaş ve Üzeri Çocuklar için Boyalamalı Hikâyeli 40 Hadis Düşler Adası* şeklindedir. İsmindeki kayıttan anlaşılacağı üzere kitap beş yaş ve üzeri çocuklara yönelik olarak hazırlanmıştır. Kitap aslında bir boyama kitabı olarak tasarlanmış ve her hikâyeye çocukların boyaması amacıyla bir-iki resim eklenmiştir. Çalışma hikâyelerle ilgili görsellerle desteklenmiş ve zenginleştirilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı yayın satış sitesinde kitap “Çocuk Yayınları (4-7 Yaş)” şeklinde kategorize edilmiştir.²⁷

Kitapta “Düşler Adası” adında bir yerden bahsedilmiş ve burada yer alan bir ‘Hazine Sandığı’nda ‘Altın Öğütler’in yer aldığı konusu hikâyeye edilmiştir. Eserde Hz. Peygamber’in kırk hadisi birer “altın öğüt” olarak vasıflandırılmış ve ‘Hadiskuşu’ aracılığıyla çocuklara iletilmiştir. Eserin kurgusunda eserde işlenecek hadisin konusuna göre bir kahraman belirlenmiş ve bu kahramana hadisin ana kavramından

²⁵ Tosun ve Çapcıoğlu, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, 712.

²⁶ Tosun ve Çapcıoğlu, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, 709.

²⁷ “Kırk Hadis Düşler Adası”, İnternet, *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayın e-Satış*, 2018, <https://yayinsatis.diyaret.gov.tr/kirk-hadis-dusler-adasi>.

hareketle “besmelekuşu”, “selamkuşu”, “temizkanat” gibi isimler verilmiştir.²⁸

Eserde kullanılan hadisler incelendiğinde genellikle çocukların aklında kalabilecek kısa ve öz hadislerin seçildiği görülmektedir. Bu, çocukların dikkat süreleri ve algılama düzeyleri dikkate alındığında olumlu bir tercihtir. Hadislerle ilgili açıklamalar ise hadis metninden önce kısa bir şekilde hikâyeye edilerek ve kitabın ana öyküsüyle bağdaştırılarak sunulmuştur. Söz konusu hikâyelerdeki metaforların hadis metninin anlaşılmasına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kitabın çocuklara yönelik hazırlanmış olması nedeniyle kitapta kullanılan hadislerin kaynakları metin içinde verilmemiştir. Ancak kitabın sonunda yer alan listede hadisler sıralanarak -tam ve doğru bir şekilde olmasa da- hadislerin kaynakları belirtilmiştir. Burada verilen bilgiler incelendiğinde bazı hadislerin belirtilen kaynaklardan farklı kaynaklarda yer aldığı tespit edilmiştir. Örneğin “Besmele her hayrın başıdır” şeklindeki birinci hadisin kaynağı “Ebû Dâvûd” olarak belirtilse de kaynaklarda bu formatta bir hadis bulunmamaktadır. Bu hadise en yakın anlamı içeren “*Yüce Allah'ı anarak başlanmayan her anlamlı söz veya iş, bereketsizdir/sonuçsuzdur.*” şeklindeki rivayet Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almaktadır.²⁹ Yine dördüncü hadisin kaynağı “Müslim” olarak gösterilse de hadis Suyûti'nin *el-Câmi 'u's-Sağîr*'inde yer almaktadır.³⁰

²⁸ Çalışmanın konusu eserdeki hadisleri incelemek olduğundan hikâyenin kurgusuyla alakalı değerlendirmelere girilmemiştir.

²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999), 2: 360; Celaleddin Abdurrahman b. Ebû Bekr Suyûti, *el-Fethu'l-Kebîr fî Dammî'z-Ziyâdeti ile'l-Câmi 'i's-Sağîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2003), 2: 303.

³⁰ Hadislerin eserde belirtilen kaynakları ve doğru kaynakları çalışmanın sonunda yer alan tabloda gösterilmiştir.

Çalışmada kullanılan hadislerin konuları incelendiğinde besmele (1), temizlik (3-4), yemek adabı (6-7), doğruya teşvik, yalancılıktan sakındırmak (32-33), sadaka (13-39) gibi konuların ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte Allah ve Rasûlü’ne iman (21, 22, 31), namaz (34), oruç (35) gibi inanç ve ibadete yönelik hadislere de yer verilmiştir.³¹ Buna göre eserde yer verilen hadislerin genel olarak İslam’ın temel esasları ve ahlâkî tutum ve davranışlara ilişkin temel değerlere yönelik olmak üzere iki konuda toplandığı söylenebilir. Eserde bu yaş dönemindeki çocuklara Hz. Peygamber’in hadislerinden hareketle İslam’ın temel esasları ile ahlâkî tutum, davranış ve değerlerin işlenmesi, çocukların dinî gelişimlerinin temelini bu esaslar ve değerler üzerine inşa edilmesi adına önemli görülmektedir. Bu yaklaşım, İslam dininin insan-Allah, insan-insan ve insan-çevre ilişkilerini doğru ve sağlıklı bir şekilde tesis etmek için ortaya koyduğu temel ilke ve esaslara da uygun düşmektedir.

Hikâyede çocuklara hadis-i şerifleri öğretmenin amacına yönelik bir ipucu “*Bilgekanat bir gün adadaki kuşlara şöyle seslendi: ‘Yeryüzündeki tüm çocukların kalplerinde, huzur ve mutluluğun olması için çalışmalıyız. Hazine Sandığımızdaki Altın Öğütlerden, güzel çocuklara vermeliyiz. Bu öğütleri öğrenmeli, başkalarına da öğretmeliler. Böylece sevgi, barış ve kardeşlik içinde yaşamalıdır. Mutluluklar çoğalmalı’*”³² ifadelerinde bulunmaktadır. Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla eserde çocuklara aktarılan hadisler sevgi, barış ve kardeşliğin bir anahtarı olarak görülmekte ve mutluluk kaynağı kabul

³¹ Eserin içeriği hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Eşer, “Hadislerin Görsel Dili: 40 Hadis Düşler Adası”, *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları-1* içinde, ed. Mehmet Bayyığıt vd., (Konya: Palet Yay., 2020), 1: 209-12.
³² Demirtaş Eren, *Kırk Hadis Düşler Adası*, 18.

edilmektedir. Zira ilerleyen sayfalarda Hz. Peygamber’i sevip, öğütlerini dinleyenlerin mutlu olacakları okuyucuya aktarılmaktadır.³³

5-7 Yaş Çocuklar İçin Uygun Görülen Hadisler

Araştırma kapsamında ilgili eserde yer alan hadisler, çocuğa görelilik açısından incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Burada öncelikle eserde çocuklara aktarılması uygun görülen hadislere örnekler sıralanmıştır.

1. *“Besmele her hayrın (iyiliğin) başıdır.”*³⁴ Hayır kelimesi parantez içinde iyilik olarak açıklanmıştır. Çocuklara besmelenin önemini anlatması açısından bu hadisin kullanılmasında bir problem gözükmemektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi kaynaklarda bu lafızlarla ifade edilen herhangi bir hadis bulunamamıştır. Burada bu ifadenin *“Yüce Allah’ı anarak başlanmayan her anlamlı söz veya iş, bereketsizdir/ sonuçsuzdur”* hadisinden mülhem olduğu ifade edilebilir.

2. *“Ey insanlar! Kardeş olunuz.”*³⁵ İçerisinde herhangi bir soyut kavram veya çocukların zihin dünyasına uzak bir ifade içermediğinden bu hadisin kullanılmasında da bir problem gözükmemektedir. Çocuklar arasındaki bağın güçlenmesi için önemli bir hadistir. Burada çocuklar daha somut düşünerek diğer insanların nasıl kendi kardeşleri olabileceğini sorgulayabilir. Fakat bu sorgulama çocukların kardeşlik kavramı ile ilgili yanlış bir algı oluşturmalarına sebebiyet vermeyeceği gibi tersine kavramın onlarda daha da güçlü şekilde yer edinmesine katkı sağlayacağı söylenebilir.

³³ Demirtaş Eren, *Kırk Hadis Düşler Adası*, 26.

³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 360.

³⁵ Müslim, Müslim b. Haccâc, *el-Müsnedü’s-Sahih* (Kâhire: Mektebetü’r-Rihâb, 2008), “Birr”, 28.

3. “*Yemeğe besmele ile başla, sağ elinle ve önünden ye.*”³⁶ Bu hadisin ilk hadisle bağlantılı olarak ve çocuklara yemek adabını öğretmek için seçilmesi önemlidir. Bu hadiste çocukların anlamakta güçlük çekeceği herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Hadis bu dönem çocuklarının anlayıp uygulayabileceği bir niteliktedir.

4. “*Güzel söz sadakadır (iyiliktir).*”³⁷ Yapılan araştırmalarda 5-6 yaşlarındaki çocukların genel olarak iyilik ve kötülüğü doğru şekilde algılayabildikleri tespit edilmiştir. Sadaka kelimesinin parantez içerisinde “iyilik” olarak açıklanması çocukların hadisi anlamasına yardımcı olacaktır. Sadaka kavramının “iyilik” şeklinde açıklanmasında ise bir problem gözükmemektedir. Çocukların sadaka kelimesi ile ilgili ön bilgileri olamayabilir. Bu sebeple hadisin bu yaştaki çocuklar için “sadaka” kelimesi zikredilmeksizin sadece “iyilik” kelimesiyle ifade edilmesi, yaşama yakınlık ilkesi açısından daha uygun olabilir. Bu hadisle çocukların çevresine karşı güzel sözlerle hitap etmeyi bir iyilik olarak algılaması, böylece çevresiyle iletişimde doğru bir yol kurması amaçlanmıştır.

5. “*İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah’a da teşekkür etmemiş olur.*”³⁸ Bu hadisle çocuklara teşekkürün önemi anlatılmak istenmiştir. Hadisin içerisinde çocukların anlamakta güçlük çekeceği bir ifadenin olmadığı görülmektedir.

³⁶ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmi’u’s-Sahih* (Kahire: Mektebetü’r-Rihâb, 2007), “Et’ime”, 2.

³⁷ Buhârî, “Sulh”, 11.

³⁸ Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Sünen* (İstanbul: Çağrı, 1992), “Birr”, 35; Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as, *Sünen* (İstanbul: Çağrı, 1992), “Edeb”, 12.

Kitap içerisinde buna benzer 21 hadis daha yer almaktadır. Sözü uzatmamak amacıyla bu hadislerin tamamı burada değerlendirilmemiştir.

5-7 Yaş Çocuklar İçin Uygun Görülmeyen Hadisler

1. *“Temizlik imanın yarısıdır.”* Erken dönem çocuklar üzerine yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere iman kavramı bu yaştaki çocuklarda henüz yerleşmiş değildir. Dolayısıyla bu hadisi çocuğun anlaması tam olarak mümkün gözükmemektedir. Özellikle temizliğin imanın yarısı olduğunu anlaması ise çok zordur. Dolayısıyla temizlikle ilgili bu hadis yerine alternatif olarak *“Allah temizdir ancak temiz olan şeyleri kabul eder.”*³⁹ hadisinin kullanılması daha doğru olacaktır.

2. *“Temizliğe dikkat et ki; rızkın (yiyeyeğin) artsın, çoğalsın.”* Erken dönem çocuklar mantıksal çıkarsamalar konusunda henüz yeterli olgunluğa erişmemiş olduğundan bu yaştaki bir çocuğun temizlik ile rızkın artması arasındaki ilişkiyi çözmesi beklenemez. Her ne kadar rızık yiyecek olarak açıklansa da yine de çocuğun bu bağlantıyı kurması zor görünmektedir. Dolayısıyla bu hadis yerine *“Allah güzeldir, güzel olanı sever.”*⁴⁰ hadisini çocukların daha iyi algılayabileceği düşünülmektedir.

3. *“Yemeğin bereketi (artması) yemekten önce ve sonra elleri ve ağzı yıkamaktır.”* Yukarıdaki hadiste yer alan problem bu hadiste de yer almaktadır. Erken dönem çocuklukta temizlik ile yemeğin bereketi/artması arasındaki ilişkinin kurulmasının zor olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çocukların kavram gelişimi tamamlanmadığı için bereket kelimesi de her ne kadar ‘artmak’ olarak açıklansa da

³⁹ Müslim, “Zekât”, 65.

⁴⁰ Müslim, “İmân”, 147.

çocuğun zihninde karşılığını bulamayabilir. Bu nedenle el ve ağız temizliği hakkında Hz. Peygamber'in genel tavrı “Hz. Peygamber yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasını tavsiye ederdi” şeklinde dile getirilebilir. Zira burada zikredilen hadislerle birlikte bu yönde başka hadisler de bulunmaktadır.⁴¹ 4-7 yaş arasındaki çocuklara uygun olmamasından dolayı çocuklara bu alışkanlığı kazandırmak amacıyla bu şekilde Hz. Peygamber'in genel tavrını aktarmak daha doğru olacaktır.

4. “Cennet, annelerin ayakları altındadır.” Annelerin kıymeti ve onlara karşı nasıl bir tutum içinde olunması gerektiği konusunda ilgili hadis yerine “Allah'ın hoşnutluğu anne-babanın hoşnutluğuna bağlıdır”⁴² hadisinin kullanılması, çocuğun anne-babası ile ilişkilerini doğru bir zemine oturtması ve anne-babanın rızası ile Allah'ın rızası arasındaki ilişkiyi öğrenmesi açısından daha uygun görülebilir.

5. “Doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Doğru söyleye söyleye Allah katında “sıddık” (doğru sözlü) diye yazılır.” ile “Yalancılık kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında “kezzab” (yalancı) olarak yazılır.” hadislerinde yukarıdaki hadiste görülen soyut-somut kavram problemini görmek mümkündür. Cennet kavramı gibi cehennem kavramını da bu yaştaki çocukların anlaması oldukça zor görünmektedir. Aynı şekilde çocuğun “Allah katında yazılmak” ifadesinin kastettiği manayı anlaması da güçtür. Burada çocuk somut olarak kişinin bir deftere o şekilde yazıldığını anlayacaktır. Dolayısıyla doğruluk ve yalancılıkla ilgili şu hadislerin çocuklara sunulması daha uygun olacaktır: “Konuştuğunuz

⁴¹ Söz konusu hadisler için bkz. Ebû Dâvûd, “Et'ime”, 53; Tirmizî, “Et'ime”, 48.

⁴² Tirmizî, “Birr”, 3.

zaman doğru söyleyin”,⁴³ “*Yalancılıktan kaçının. Çünkü ister ciddi olsun, isterse şaka yollu olsun yalan söylemek Müslüman’a yakışmaz.*”,⁴⁴ “*Bir konuda sana güvendiği halde kardeşine yalan söylemen büyük kötülüktür.*”⁴⁵

6. “*Hiçbir baba evladına, güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermiş olamaz.*” şeklindeki hadisin çocuklara değil babalara hitap ettiğini düşünmekteyiz. Zira bu hadiste babaların çocuk yetiştirmede dikkat etmesi gereken bir husus dile getirilmektedir. Dolayısıyla bu hadis yerine güzel ahlâk, edeb ve terbiye ile ilgili “*İnsanlara güzel ahlâka uygun biçimde davran*”⁴⁶ hadisinin aktarılması çocuklar için daha uygun olacaktır.

7. “*Allah’a ve ahiret gününe inanan komşusuna eziyet etmesin, iyilik yapsın.*” Bu hadiste de erken çocukluk döneminde çocukların anlamakta güçlük çekeceği iman ve ahiret kavramının yer aldığı görülmektedir. Buna göre hadisin “*Müslüman olan kimse komşusuna eziyet etmesin, iyilik yapsın*” şeklinde tercüme edilmesi daha uygun olacaktır. Bununla birlikte komşuluk hakkındaki “*Komşularına güzel davran ki Müslüman olasın.*”⁴⁷ ve “*Komşuna iyilik yap ki mümin olasın.*”⁴⁸ hadislerinin de burada tercih edilmesi mümkündür.

8. “*Her kim Rab olarak Allah’ı, Din olarak İslam’ı, Rasul olarak Muhammed’i seçtim derse cennetlik olur.*” Hadis incelendiğinde hadisin çocukları değil yetişkinleri muhatap aldığı ifade edilebilir. Bu nedenle söz konusu yaş grubuna imanla ilgili hadisler okumak yerine

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 323.

⁴⁴ İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd, *Sünen* (İstanbul: Çağrı Yay., 1992), “Sünnet”, 7.

⁴⁵ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 71.

⁴⁶ Tirmizî, “Birr”, 55.

⁴⁷ İbn Mâce, “Zühd”, 24.

⁴⁸ Tirmizî, “Zühd”, 2.

daha çok yukarıda yapıldığı gibi kardeşlik, arkadaşlık, sevgi, anne-babaya iyi davranma, temizlik, teşekkür gibi konularda hadisler aktarılması daha doğru olacaktır.

9. “*Veren el, alan elden üstündür.*” Bu hadiste veren elin alan elden üstün olduğu mecazî bir anlatımla ifade edilmiştir. Dolayısıyla 4-7 yaş arası çocukların bu mecazî anlatımı kavrayabilmeleri henüz mümkün değildir. Bu nedenle söz konusu hadis yerine “*Cimrilikten sakının!*”⁴⁹ hadisinin kullanılması çocuklar açısından daha uygun olacaktır.

10. “*Cömertlik cennetin anahtarıdır.*” Bu hadiste hem soyut bir kavram kullanılmakta hem de cömertliğin cennetin anahtarı olduğu mecazî bir anlatımla ifade edilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi erken çocukluk döneminde çocukların bu tür anlatımları kavrayabilmeleri mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla eserde zikredilen bu hadis yerine cömertlikle ilgili olarak “*Allah cömerttir, cömertliği sever*”⁵⁰ veya “*İsraf ve savurganlığa kaçmadan, böbürlenmeden yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz.*”⁵¹ hadislerinin kullanılması daha doğru olacaktır.

11. “*Misafir rızkı ile gelir, giderken ev sahibinin günahlarının affına vesile olur.*” anlamındaki hadiste ise bir sebep-sonuç ilişkisi ortaya konmaktadır. Her ne kadar hadiste misafir ağırlamanın günahların affına vesile olacağı ifade edilmiş olsa da 4-7 yaş arası çocukların bu bağlantıyı kurabilmesi ve hadisi doğru bir şekilde anlamasının zor olduğu düşünülmektedir. Zira hadis metninde misafirin “rızkı” ile geleceği ve ev sahibinin affına sebep olacağı ifadeleri yer

⁴⁹ Müslim, “Birr”, 56.

⁵⁰ Tirmizî, “Edeb”, 41.

⁵¹ Nesâî, Ahmed b. Şuayb, *Sünen* (İstanbul: Çağrı Yay., 1992), “Zekât”, 66.

aldığından çocuğun “getirilen rızık” ile “af” arasında bağlantı kurmaya çalışması muhtemeldir. Bu sebeplerle söz konusu hadis yerine misafirperverlikle ilgili “*Mümin kişi misafirini iyi ağırlasın, ona ikramda bulunsun*”⁵² hadisinin zikredilmesi bu yaş aralığındaki çocuklar için daha uygun olacaktır.

12. “*Namaz nurdur.*” anlamındaki hadiste de daha önce birçok hadiste yer alan soyut kavram kullanımı ve mecazî anlatım karşımıza çıkmaktadır. Erken çocukluk döneminde bulunan bir çocuğa namazın “nur” olması kolay bir şekilde anlatılamayacaktır. Nur kelimesinin “aydınlık, parıltı, ışık” gibi kelimelerle açıklanması da problemi çözmeyecek, çocuk namazı bir “ışık” veya “aydınlık” olarak algılayabilecektir. Dolayısıyla söz konusu hadis yerine “*İbadetlerin en güzeli vaktinde kılınan namazdır*”⁵³ hadisinin kullanılması daha isabetli gözükmemektedir.

13. “*Bana bir salat ve selam getiren kimseye; Allah on rahmet (iyilik) eder.*” anlamındaki hadis her ne kadar Hz. Peygamber’e salat getirmeyi tavsiye eden önemli bir hadis olsa da içerisinde soyut kavramlar yer alması ve sebep-sonuç bağlamında problemler içermesi bakımından 4-7 yaş arası çocuklar için uygun görünmemektedir. Zira bu yaştaki çocukların Hz. Peygamber’e salat getirmekle “on hayır verilmesi” arasındaki bağlantıyı kurmaları zor görünmektedir. Bununla birlikte erken dönemden itibaren çocuğa Hz. Peygamber sevgisinin aşılması gereği düşünülerek en kısa haliyle bir salavat öğretilmesi ve bunun için de mezkûr hadis yerine “*Bana salavât getirin. Çünkü nerede*

⁵² Buhârî, “Edeb”, 85.

⁵³ Buhârî, “Tevhîd”, 48.

olursanız olun, salavâtınız bana ulaşır.”⁵⁴ hadisinin kullanılması kanaatimizce daha doğru olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hayatının ileriki safhalarını etkilemesi bakımından çocuğun erken dönemden itibaren eğitimi son derece önemlidir. Birçok araştırmacı farklı evrelere ayırdıkları çocukluk döneminde verilecek eğitime dair farklı teoriler geliştirmişlerdir. Bunlar arasında okul öncesi dönemde çocuğa verilecek olan din eğitimi ve ahlâkî değerler ve davranışlar eğitimi de bulunmaktadır. Çalışmada değinildiği üzere araştırmacılar okul öncesi dönemde çocukların somut bir düşünceye sahip oldukları ve olayları açıklamada, neden sonuç ilişkilerini çözmede ve sonuç çıkarmada henüz yeterli seviyeye ulaşamadıklarını belirtmektedirler. Benzer şekilde bu dönemdeki çocukların soyut kavramları anlamlandırabilme yetilerinin de henüz gelişmediği görülmektedir.

Bu çalışmada okul öncesi dönemde yer alan çocuklara yönelik olarak hazırlanan *40 Hadis Düşler Adası* isimli eserde yer alan hadislerin pedagojik açıdan çocuklara uygunluğu ele alınmıştır. Her ne kadar çocuklara yönelik hazırlanan bir eserde kaynak kullanımı çok fazla önem arz etmese de eserde yer verilen kaynakların doğruluğunu tespit etmek gerekmektedir. Bu yönden bakıldığında eserde yer alan hadislerin kaynaklarının verilmesi doğru bir yaklaşım olsa da verilen kaynakların bir kısmının eksik veya yanlış olduğu tespit edilmiştir.

Hadislerin içeriği açısından yapılan inceleme neticesinde eserde yer alan kırk hadisten yirmi altısının çocukların gelişim özelliklerine uygun olduğu; on dört hadisin ise uygun olmadığı kanaatine varılmıştır.

⁵⁴ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 96.

Çocukların gelişim özelliklerine uygun olmayan hadislerdeki problemlerin genel olarak soyut kavramlar ve neden-sonuç ilişkisine dayalı ifadelerle yönelik olduğu görülmüştür. Araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda eserin yeni baskılarında kullanılmak üzere uygun olmadığı düşünülen hadislere alternatif olabilecek hadislere yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda eserin yeni baskılarında kullanılmak üzere çocukların gelişim özelliklerine uygun görülmeyen hadislere alternatif olabilecek hadislere yer verilmiştir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda gerek çalışmaya konu ettiğimiz eser gerekse benzer içeriğe ve amaca yönelik yapılacak yeni çalışmalar için aşağıdaki önerileri sunmak gerekli görülmüştür:

1. Erken dönem çocukluk dönemine yönelik hazırlanan hadis içerikli materyaller/kitaplar mutlaka uzman pedagogların ve eğitimcilerin yardımıyla hazırlanmalıdır.

2. Hazırlanacak materyallerde çocuğa görelilik ilkesi her zaman öncelikli olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Eserlerin kurgu ve içerik açısından çocukların gelişim özelliklerine uygunluğuna dikkat edilmeli, bu bağlamda çocuklara yönelik hazırlanan materyallerde öğretim ilkeleri dikkate alınmalıdır.

4. Erken çocukluk döneminde soyut-somut kavram kullanımına dikkat edilerek soyut kavram içeren hadisler yerine çocukların algı düzeylerine uygun hadisler tercih edilmelidir.

5. Hazırlanan materyaller gelişime ve değişime açık olmalıdır. Yapılan araştırma ve çalışmalardan hareketle hazırlanan materyaller güncellenmelidir.

BEYANNAME

- 1. Finans/Teşvik:** Yazarlar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
- 2. Çıkar Çatışması:** Yazarlar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
- 3. Etik Beyan:** Yazarlar, bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir. Ayrıca bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir.
- 4. Yazar Katkısı:** REG: Araştırma, literatür tarama, çerçeve belirleme, tasarım, yazım, revizyon. SY: Araştırma, literatür tarama, yazım, revizyon.

YAYINCI NOTU

Makalede ifade edilen tüm iddialar yalnızca yazar(lar)a aittir ve bu yazar(lar)ın bağlı kuruluşlarının veya yayıncının, editörlerin ve hakemlerin iddialarını temsil etmeyebilir.

Makalede değerlendirilebilecek herhangi bir ürün veya üreticisi tarafından ileri sürülebilecek herhangi bir iddianın onaylanması yayıncı tarafından garanti edilmemektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.
- Akçay, Mustafa. “İmanın Oluşumunda Fıtratın Rolü”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1996): 273-94.
- Armaner, Neda. *Din Psikolojisine Giriş*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980.

- Bovet, Pierre. *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*. Çev. Selahaddin Odabaşı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1958.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmi 'u's-Sahîh*. Kahire: Mektebetü'r-Rihâb, 2007.
- Dam, Hasan. "Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi". *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* içinde, ed. Mustafa Köylü, 13-64. Ankara: Nobel, 2014.
- Demirtaş Eren, Zeynep. *Kırk Hadis Düşler Adası*. Ankara: DİB Yayınları, 2014.
- Davut Doğan. "Diyaret İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2014): 200-225.
- Düzgün, Şaban Ali. "İnsanın Doğası (Fıtratı) ve Özgürlüğü Üzerine". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 14, sy. 2 (2016): 322-42.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as. *Sünen*. İstanbul: Çağrı, 1992.
- Elkind, David. "The Origins of Religion in The Child, Review of Religious". *Research* 12, sy. 1 (1970).
- Eşer, Ahmet. "Hadislerin Görsel Dili: 40 Hadis Düşler Adası". *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları-1* içinde, ed. Mehmet Bayyigit, Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakcı, ve Asem Hamdy Abdelghany, Konya: Palet Yayınları, 2020.
- Hood, Ralph W. *The Psychology of Religion*. New York: Guilford Press, 1996.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd. *Sünen*. İstanbul: Çağrı, 1992.

- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: DEM Yayınları, 2007.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “İnsanın Çaresizliği ve Fıtratın Uyanışı”. *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 3, sy. 1 (2005): 61-90.
- “Kırk Hadis Düşler Adası”. İnternet. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayın e-Satış, 2018. <https://yayinsatis.diyamet.gov.tr/kirk-hadis-dusler-adasi>.
- Köylü, Mustafa. “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45, sy. 11 (2004): 137-54.
- Kurt, İbrahim. “Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)”. Yüksek Lisans tezi, Hitit Üniversitesi, 2017.
- Kurt, Yaşar. “Kur’an’da Fıtrat Kavramı”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5, sy. 2 (2005): 71-104.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Müslim, Müslim b. Haccâc. *el-Müsnedü’s-Sahîh*. Kâhire: Mektebetü’r-Rihâb, 2008.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb. *Sünen*. İstanbul: Çağrı, 1992.
- Öztabak, Muhammet Ü. ve Suat Altıntaş. “Okul Öncesi ve İlkokul Öğrencilerindeki Allah Tahayyülünün İncelenmesi”. *Talim* 4, sy. 1 (2020): 43-77.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: TDV Yayınları, 2016.
- Sever, Sedat. *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları, 2010.
- Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *el-Fethu’l-Kebîr fi Dammi’z-Ziyâdeti ile’l-Câmi’i’s-Sağîr*. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 2003.

- Şimşek, Rumeysa. “5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)”. Yüksek Lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2014.
- Tavukçuoğlu, Mustafa. “Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi]* 14 (2002): 51-63.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *Sünen*. İstanbul: Çağrı, 1992.
- Tosun, Cemal ve Fatma Çapcıoğlu. “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5, sy. 5 (2015): 705-20.
- Turan, Mehmet. “Eğitim-Öğretim İlkeleri ve Öğretim Stratejileri”. *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde, ed. Asuman Seda Saracaloğlu ve Hüseyin Hüsnü Bahar, 100-135. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2007.
- Ünverdi, Mustafa ve Mehmet Murat. “Çocukta Dini İnançın İnşasında Soyut Kavramlar Yerine Hz. Peygamber Örnekliliği”. *Antakiyat: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2021): 47-65.
- Vergote, Antoine. “Çocukta Din”. çev. Erdoğan Fırat. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1978): 315-29.
- Yavuz, Kerim. *Çocuk ve Din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Ankara: DİB Yayınları, 1981.
- Yıldız, Aslıhan. “Hz. Peygamber’in Hayatını Anlatan Çocuk Kitaplarının Dini Düşüncenin Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi”. *Turkish Studies* 13, sy. 15 (2018): 521-32.

Ek 1. 40 Hadis Düşler Adası Kitabındaki Hadisler Listesi

	Hadis Metni	Eserde Belirtilen Kaynak	Doğru Kaynağı	Uygunluğu / Problemi	Alternatif / Orijinal Hadis Metni
1	Besmele her hayrın (iyiliğin) başıdır.	Ebû Dâvûd	Ahmed b. Hanbel, <i>Müsned</i> , 2/360.		Yüce Allah'ı anarak başlanmayan her anlamlı söz veya iş, bereketsizdir / sonuçsuzdur. (Orijinal metin)
2	Evinize girdiğinizde ailenize selam veriniz. Selam; veren kişiye ve ev halkına, huzur ve bereket getirir.	Buhârî	Tirmizî, “İsti'zân”, 10		
3	Temizlik imanın yarısıdır.	Müslim	Müslim, “Tahâret”, 1	Soyut Kavram	Allah temizdir ancak temiz olan şeyleri kabul eder. (Müslim, “Zekât”, 65)
4	Temizliğe dikkat et ki; rızık (yiyeceğin) artsın, çoğalsın.	Müslim	Suyûtî, <i>Câmi 'u'l -Ehâdis</i> , 34/341	Sebebi-Sonuç	Allah güzeldir, güzel olanı sever. (Müslim, “İmân”, 147)
5	Ey insanlar! Kardeş olunuz.	Müslim	Müslim, “Birr”, 28		
6	Yemeğin bereketi (artması), yemekten önce ve sonra elleri ve ağzı yıkamaktır.	Enes b. Mâlik	Tirmizî, “Et'ime”, 39	Sebebi-Sonuç	Hz. Peygamber yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasını tavsiye ederdi. (Tirmizî, “Et'ime”, 39)
7	Yemeğe besmele ile başla, sağ elinle ve önünden ye.	Buhârî ve Müslim	Buhârî, “Et'ime”, 2		

8	İslam, güzel ahlaklıdır.	Tirmizî	Ali el-Muttakî, <i>Kenzu'l-Ummâl</i> , 3/17		
9	Güzel söz sadakadır (iyiliktir).	Müslim ve Buhârî	Buhârî, "Sulh" 11		
10	Büyüğünü saymayan, küçüğünü sevmeyen bizden değildir.	Tirmizî	Tirmizî, "Birr", 15		
11	İnsanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olandır.	İbn Abbâs	Taberânî, <i>Mu'cemu'l-Evsat</i> , 6/58		
12	İyilik hususunda yarışınız.	İbn Abbâs	Âl-i İmrân, 2/148		
13	Veren el; alan elden üstündür.	Buhârî ve Müslim	Buhârî, "Zekât", 18; Müslim, "Zekât", 94	Mecazî Anlatım	Cimrilikten sakının! (Müslim, "Birr", 56)
14	Cömertlik, cennetin anahtarıdır.	Tirmizî, "Birr", 40, 1962	Tirmizî, "Birr", 40	Soyut Kavram - Mecazî Anlatım	Cömert olan kişi, Allah'a yakındır. (Tirmizî, "Birr", 40)
15	Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın.	Ebû Dâvûd, Buhârî ve Müslim	Buhârî, "İlim", 11		
16	Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse komşusuna eziyet etmesin. İyilikte bulunsun.	Buhârî, Edep	Buhari, "Edeb", 31	Soyut Kavram	Komşularına güzel davran ki Müslüman olasın. (İbn Mâce, "Zühd", 24)
17	Güler yüz sadakadır (iyiliktir).	Buhârî	Tirmizi, "Birr", 36		

18	Müslüman; insanların elinden, dilinden emin (güvenilir) olduğu kişidir.	Tirmizî	Buhârî, “İman”, 4; Müslim, “İman”, 64; Tirmizî, “Kıyâmet”, 52		
19	Anne ve babaya iyilik etmek, Allah’ın en çok sevdiği işlerdendir.	Müslim, Taberânî	Buhârî, “Tevhîd”, 48		Hz. Peygamber'e (sav), “Amellerin en üstünü hangisidir?” diye sorunca Peygamber Efendimiz şöyle cevap verdi: “Vaktinde kılınan namaz ve anne babaya iyilik etmektir. Sonra da Allah yolunda cihad etmek gelir.” (Orijinal metin)
20	Cennet annelerin ayaklarının altındadır.	Tirmizî	Nesâî, “Cihâd”, 6	Soyut Kavram	Allah’ın hoşnutluğu anne-babanın hoşnutluğuna bağlıdır. (Tirmizî, “Birr”, 3)
21	Rabbim Allah’tır de ve dosdoğru ol.	Tirmizî, “Zühd”	Müslim, “İman”, 62; Tirmizî, “Zühd”, 61		
22	Bana bir salat ve selam getiren kimseye; Allah on rahmet (iyilik) eder.	Müslim	Tirmizî, “Vitr”, 21; Müslim, “Salât”, 70	Kavram Sebep-Sonuç	“Bana salavât getirin. Çünkü nerede olursanız olun, salavâtınız bana ulaşır.” (Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 96)

23	Yüce Allah kendisine dua edilmesini ve istekte bulunulmasını sever.	Müslim ve Buhârî	Müslim, “Tevbe”, 2		
24	İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah’a da teşekkür etmemiş olur.	Tirmizî, “Birr”, 35; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 12	Tirmizî, “Birr”, 35; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 12		
25	Hediyeleşin ki birbirinize sevginiz artsın.	Tirmizî, “Velâ ve'l-Hibe”	Tirmizî, “Velâ ve'l-Hibe”, 6.		Hediyeleşin, çünkü hediyeleşmek kalpteki kötü hisleri giderir. (Orijinal metin)
26	Kim bir mü'mine yardım ederse, Allah da o insana yardım eder.	Müslim ve Buhârî	Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, “Birr”, 58		
27	Misafir rızkı ile gelir, giderken ev sahibinin günahlarının affına sebep olur.	Ebû Dâvûd	Suyûtî, <i>Câmi' u's -sağîr</i> , 1/44.	Sebeb-Sonuç	Mümin kişi misafirini iyi ağırlasın, ona ikramda bulunsun. (Buhârî, “Edeb”, 85.)
28	Kardeşine gülümsemek bile olsa, hiçbir iyiliği küçümseme.	Müslim, “Birr”, 144	Müslim, “Birr”, 144		

29	Hiçbir baba evladına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermiş olamaz.	Tirmizî, “Birr”, 33	Tirmizî, “Birr”, 33	Muhatap Kitle Sorunu	Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlâk bakımından en güzel olanıdır. (Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 15) İnsanlara güzel ahlâka uygun biçimde davran. (Tirmizî, “Birr”, 55)
30	Sizin en hayırlınız Kur’ân’ı öğrenen ve öğretenlerinizdir .	“Fedâilu’ l-Kur’ân”, 21	Buhârî, “Fezâilü’ l-Kur’ân” 21		
31	Her kim Rab olarak Allah’ı, Din olarak İslam’ı, Resûl olarak Hz. Muhammed’i seçtim derse cennetlik olur.	Ebû Dâvûd, “Salât”, 361	Ebû Dâvûd, “Vitr”, 26	Soyut Kavram	
32	Doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Doğru söyleye söyleye Allah katında “sıddık” (doğru sözlü) diye yazılır.	Buhârî, “Edeb”, 69	Buhârî, “Edeb”, 69	Soyut Kavram	Konuştüğünüz zaman doğru söyleyin. (Ahmed b. Hanbel, <i>Müsned</i> , 5/323)
33	Yalancılık kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında “kezzab” (yalancı) diye yazılır.	Buhârî, “Edeb”, 69	Buhârî, “Edeb”, 69	Soyut Kavram	Yalancılıktan kaçının. Çünkü ister ciddi olsun, isterse şaka yollu olsun yalan söylemek Müslüman’a yakışmaz. (İbn Mâce, “Sünnet,” 7)

34	Namaz nurdur.	Hz. Enes, 7253	Müslim, “Tahâret”, 1	Soyut Kavram - Mecazî Anlatım	İbadetlerin en güzeli vaktinde kılınan namazdır. (Buhârî, “Tevhîd”, 48)
35	Oruç tutunuz, sıhhat bulunuz.	Buhârî	Taberânî, <i>Mu‘cemu ‘l-Evsat</i> , 8/174		
36	Bizi aldatan, bizden değildir.	<i>Kütüb-i Sitte</i> , 16. Cilt, 387. sayfa	Müslim, “İman”, 164		
37	Mü’min kardeşinle münakaşa etme, onun hoşuna gitmeyecek şakalar yapma, yerine getiremeyeceğin sözü verme.	Tirmizî, “Birr”, 58	Tirmizî, “Birr”, 58		
38	Hayvanlara eziyet ve işkence etmeyin.	İbn Ömer, 285	Ahmed b. Hanbel, <i>Müsned</i> , 2/13		Allah hayvanlara işkence edene lanet etmiştir. (Orijinal metin)
39	Yiyiniz, içiniz, sadaka (iyilik) veriniz; israf (boşa harcamayınız) etmeyiniz.	Nesâî, “Zekât”, 66; Tirmizî, “Birr”, 35	Buhârî, “Libâs”, 1; Nesâî, “Zekât”, 66		Kibirsiz ve israf etmeden yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz. (Orijinal metin)
40	İlim öğrenmek her Müslümana farzdır (Allah’ın emridir).	İbn Mâce	İbn Mâce, <i>Mukaddime</i> , 17		

EXTENDED ABSTRACT
BRINGING CHILDREN TOGETHER WITH HADITHS: AN
EVALUATION OF 40 HADIS DÜŞLER ADASI (40 HADITHS
ISLAND OF DREAMS)

Life is a learning process and this process continues from birth to death. What and how to learn and teach at what stage of life has been constantly discussed in different areas. This also applies to religious education. Hadiths have a special place in religious education.

In this study, the pedagogical compatibility of the hadiths in the story book called 40 Hadith Dreams Island (40 Hadis Düşler Adası), prepared for children aged 5 and above, by the Presidency of Religious Affairs, is discussed. Because the religious development characteristics of each age are different and the religious interests and needs change accordingly, making it necessary to prepare children's books with religious content according to the audience they are addressing.

According to Piaget's cognitive development principle, children aged 5-7 are in the period called the pre-operational stage (2-7 years). At this period, children have difficulty in understanding abstract concepts as they are and making logical inferences. They are very weak in explaining the sequence of events, especially in establishing cause-effect relationships, understanding relationships, remembering and understanding rules. This information reveals that religious concepts are not perceived as in adulthood in children aged 5-7, that children reflect their own world views on many concepts and that they have not yet developed a sufficient level of thought on abstract phenomena. Therefore, it is important to consider the developmental characteristics of children and education-teaching principles in the presentation of concepts and information about the abstract field in the works prepared for this period.

In this study, which was designed with a qualitative research model, the document review method was used. In the research, the

problem of the suitability of the hadiths in the aforementioned book with the religious development characteristics of 5–7-year-old children in terms of suitability for child principle is focused on. It was thought that mentioned suitability is important in terms of the correct development of the children's imagination of religion, God and the prophet, and the importance of this study was decided. In the study, first of all, the basic principles for the religious education of 5-7 year old children were mentioned briefly. Then, the hadiths in the book were examined in terms of suitability for children. After the examination, it was concluded that twenty-six hadiths are suitable for children and fourteen hadiths are not. Alternative hadiths were suggested instead of the hadiths that were thought to be unsuitable for children. The study has been completed with some suggestions for other studies that will be prepared with similar content and purpose. In addition, it was deemed necessary to make the following recommendations:

1. The hadith-containing materials/books prepared for the early childhood period must be prepared with the help of expert pedagogues and educators.

2. In the materials to be prepared, the principle of being suitable for the child should always be considered as a priority.

3. Attention should be paid to the compatibility of the works with the developmental characteristics of children in terms of fiction and content, and in this context, teaching principles should be taken into account in the materials prepared for children.

4. Considering the use of abstract-concrete concepts in early childhood, hadiths suitable for children's perception levels should be preferred instead of hadiths containing abstract concepts.

5. Prepared materials should be open to development and change. Materials prepared based on research and studies should be updated.